

CHRISTUS – DRUGI ADAM

***NA PODSTAWIE DEMONSTRATIO PRAEDICATIONIS
APOSTOLICAE IRENEUSZA Z LYONU***¹

CHRIST - THE SECOND ADAM

**ON THE BASIS OF *DEMONSTRATIO PRAEDICATIONIS APOSTOLICAE*
BY IRENAEUS OF LYON**

ABSTRACT

Article examines the doctrine of St. Irenaeus about Christ as the second Adam on the base of treatise *Demonstratio praedicationis Apostolicae*. Parallel Christ - Adam is considered in the context of the mystery of the Incarnation of the Son of God, in the context of obedience of Jesus in passion and death on the cross and in the context of the resurrection.

The Incarnation of Jesus Christ in a special way is part of the economy of salvation. Jesus was accepting the true human nature from the Virgin Mary summarizes in itself and unites everything about the man, except sin. Christ - the second Adam, thanks to the incarnation, thanks to obedience to the will of the Father and thanks to death on the cross, removes the evil caused by disobedience of the first Adam. Son of God brings salvation to all mankind. Thanks to the resurrection of Christ the recapitulation of Adam is going on, all creation is renewed.

¹

PIERWODRUK: *Osoba a dielo Ježiša z Nazareta z aspektu teológie a religionistiky*, red. A. Slodička – M. Slodičková, Prešov 2011, s. 61-73.

© Adam Filipowicz

Św. Paweł Apostoł w nauce o grzechu i usprawiedliwieniu człowieka przedstawia znamienne typologię Adam – Chrystus: „praojciec według ciała, z którym wszyscy są powiązani przez solidarność ludzkiej natury, i Głowa odkupionej ludzkości, Dawca Bożego życia, darzący solidarnością łaski”². W *Liście do Rzymian* przedstawiając Adama jako typ „Tego, który miał przyjść”³, a więc zapowiadanego Mesjasza, Apostoł stwierdzi: „Jeżeli bowiem przestępstwo jednego sprowadziło na wszystkich śmierć, to o ileż obficie spłynęła na nich wszystkich łaska i dar Boży, łaskawie udzielony przez jednego Człowieka, Jezusa Chrystusa”⁴. Wcześniejszą wypowiedź: „Dlatego też jak przez jednego człowieka grzech wszedł na świat, a przez grzech śmierć, i w ten sposób śmierć przeszła na wszystkich ludzi, ponieważ wszyscy zgrzeszyli...”⁵, bibliści proponują, iż można uzupełnić słowami: „tak dzięki drugiemu Adamowi, Jezusowi Chrystusowi, dźwignął się z niej, uzyskując usprawiedliwienie i drogę do zbawienia”⁶. Św. Justyn męczennik będzie pierwszym autorem chrześcijańskim, który antytetyczną paralelę Adam – Chrystus dopełni paralelą Ewa – Maryja⁷. Naukę tę będzie też rozwijał św. Ireneusz broniąc ortodoksyjności wiary przeciwko gnozie i heretykom.

Ireneusz jest najważniejszym teologiem II wieku (uważanym za twórcę teologii chrześcijańskiej), urodzonym ok. 135 r. w Smyrnie. Był biskupem Lyonu, zasłynął m.in. obroną wiary przed szerzącą się w południowej Galii fałszywą gnozą Walentyna i licznymi herezjami. Z jego licznych pism zachowały się dwa: *Zdemaskowanie fałszywej gnozy* (*Elenchos kai anatropes tes pseudonimu gnoseos* cytowane przeważnie jako *Adversus haereses*)⁸ i *Wykład nauki apostoelskiej* (*Epideiksis tu apostoliku kerygmatos* cytowane po łac. jako *Demonstratio praedicationis apostolicae*)⁹. Nauka o wcieleniu Syna Bożego jest wiodącą w teologii św. Ireneusza i staje się fundamentem także jego eschatologii i teologii historii¹⁰. W niniejszym opracowaniu zajmiemy się zagadnieniem przedstawienia Jezusa jako drugiego Adama w *Wykładzie nauki apostoelskiej* Ireneusza.

² Por. *Pismo święte Nowego Testamentu*, Płock 1988, komentarz, s. 460.

³ Rz 5, 14.

⁴ Rz 5, 15.

⁵ Rz 5, 12.

⁶ Por. *Pismo święte Nowego Testamentu*, komentarz, s. 460.

⁷ Por. F. Drączkowski, *Patrologia*, Pelplin – Lublin 1998, s. 70.

⁸ Sancti Irenaei episcopi Lugdunensis *Libros quinque adversus Haereses*, ed. W.W. Harvey, 1-2, Cambridge 1857; Rousseau A., Doutreleau I., *Irénée de Lyon, Contre les Hérésies*, Sources Chrétiennes (= SCh) 263/264, Paris 1979 [Księga I]; SCh 293/294, Paris 1982 [Księga II]; SCh 210/211, Paris 1974 [Księga III]; SCh 100/1-2, Paris 1965 [Księga IV]; SCh 152/153, Paris 1969 [Księga V]; (= *Adversus haereses*).

⁹ Rousseau A., *Irénée de Lyon, Démonstratio de la prédication apostolique*, SCh 406, Paris 1995 (= Rousseau); Ireneusz z Lyonu, *Wykład nauki apostoelskiej*, wstęp, przekład i oparc. W. Myszor, Źródła Myśli Teologicznej (= ŻMT) 7, Kraków 1997 (= *Demonstratio praedicationis*).

¹⁰ Por. B. Częsz, *Wcielenie Syna Bożego jako wejście wieczności w czas według św. Ireneusza z Lyonu*, w: „Vox Patrum” 20 (2000) t. 38-39, s. 71.

Stworzenie Adama - wcielenie Chrystusa

Ireneusz jest oczywiście zwolennikiem kreacjonistycznej teorii pochodzenia człowieka¹¹. W *Adversus haereses* prezentuje trychotomiczną koncepcję antropologiczną wyróżniając w człowieku duszę, ducha i ciało¹². W *Demonstratio praedicationis apostolicae* przedstawia dychotomiczne ujęcie człowieka jako istoty złożonej z duszy i ciała¹³. To te dwie części składowe określają człowieka, ale też ze strony obu tych części zagraża mu upadek, o czym Biskup Lyonu wypowiada się w następujących słowach:

„Jednak czystość ciała jest środkiem powstrzymania się od wszystkich wstrętnych rzeczy i haniebnych czynów, czystość duszy zaś dotyczy zachowania nienaruszonej wiary w Boga, bez jej uszczuplenia czy dodawania. Pobożność bowiem zaciemnia się i zaciera przez nieczystość i brud ciała i zostaje złamana i splamiona i nie ustrzeże się uszczerbku, gdy fałsz przedostaje się do duszy. Pobożność zaś będzie zachowana w piękności i we właściwej mierze, gdy trwać będą jednocześnie prawda w duszy i czystość w ciele”¹⁴.

Czystość ciała Ireneusz ściśle łączy ze sferą moralną, powstrzymania się od wszelkich złych czynów, czystość duszy zaś ze sferą intelektualną poprzez związek z prawdą¹⁵.

Ireneusz stawiając pytanie o początek człowieka zastanawia się nad pochodzeniem jego substancji. Stwierdza, że pochodzi ona z woli i mądrości Boga i z nie uprawianej jeszcze, a więc dziewiczej ziemi:

„Bóg bowiem nie zsyłał deszczu na ziemię – mówi Pismo – zanim nie pojawił się człowiek i nie było człowieka, który miałby uprawiać ziemię. A więc z tej, która była jeszcze dziewicza Bóg wziął proch z ziemi i ulepił człowieka, początek ludzkości.”¹⁶.

Zatem dziewicza ziemia była tą substancją, z której Bóg stworzył człowieka w jego cielesnej naturze. Jest to o tyle ważne, że według Ireneusza, Jezus streszcza w sobie i jednoczy wszystko, co dotyczy człowieka przyjmując tę samą cielesną naturę. Zatem i w Jego przypadku musi powtórzyć się wszystko, co dotyczy człowieka i historii ludzkości:

„Rodząc się z Dziewicy i z woli i mądrości Bożej, aby on sam mógł objawić to samo podobieństwo cielesności, które dotyczyło Adama, aby stać się tym człowiekiem, jaki był na początku opisany (w Piśmie) - na obraz i podobieństwo Boże”¹⁷.

Jak zaznacza W. Myszor, także chrześcijańskim gnostykom była znana myśl o zrodzeniu drugiego Adama, Chrystusa z Dziewicy w kontekście stworzenia pierwszego Adama z dziewiczej ziemi¹⁸. Ireneusz jednak naucza o tym, aby podkreślić realność ciała Chrystusa i konsekwentnie przekonywać

¹¹ Por. *Demonstratio praedicationis* 4, ŻMT 7, s. 26.

¹² Por. *Adversus haereses* V, 9, 1; szerzej na temat antropologii Ireneusza por.: A. Orbe, *Antropologia de San Ireneo*, Madrit 1969; M. Szram, *Ciało zmartwychwstałe w myśli patrystycznej przełomu II i III wieku*, Lublin 2010, s. 216-235.

¹³ Por. *Demonstratio praedicationis* 2, ŻMT 7, s. 22.

¹⁴ Tamże.

¹⁵ Por. ŻMT 7, s. 22, przypis 12.

¹⁶ *Demonstratio praedicationis* 32, ŻMT 7, s. 50.

¹⁷ Tamże, s. 51.

¹⁸ Por. tamże, s. 50, przypis 191.

o Jego ludzkiej, cielesnej naturze. Gnostycy natomiast uważali, że Chrystus narodził się tylko z dziewicy i jedynie „przeszedł” przez dziewicę nie biorąc z niej ciała i nie mając żadnego związku z ciałem ani z ziemią, tak jak to był w przypadku pierwszego Adama¹⁹.

Według Ireneusza wcielenie Jezusa Chrystusa w sposób szczególny wpisuje się w ekonomię zbawienia. Odwieczne Słowo Boże, Syn Boży stał się człowiekiem pośród ludzi, „widzialnym i dotykającym, dla zniszczenia śmierci i ukazania życia i zaprowadzenia wspólnoty człowieka z Bogiem”, aby wszystko doprowadzić do jedności z Bogiem (por. gr. *anakephalaioomai*, łac. *recapitulatio*)²⁰. Owocem wcielenia Syna Bożego jest szczególna *koinonia* -wspólnota Boga z człowiekiem i przywrócenie jedności człowieka z Bogiem. Bez tajemnicy wcielenia nie byłoby możliwe zjednoczenie człowieka z Bogiem i wspólnota Boga z człowiekiem, także natura ludzka nadal pozostawałaby pozbawiona nadziei na odnowę i niezniszczalność:

„Niezniszczalność bowiem jak długo była niewidzialna nie była dla nas żadną korzyścią. Stała się więc widzialna, abyśmy mogli dostąpić niezniszczalności według wszelkiego w niej udziału”²¹.

Szczególnym owocem przyjęcia przez Jezusa ludzkiej natury jest także, jak uczy Ireneusz, wyzwolenie człowieka z mocy i władzy grzechu:

„Tak więc <słowo stało się ciałem>, aby grzech, który zapanował przez ciało, przez to właśnie ciało zniszczony, oddalił się od nas. To dlatego Pan nasz przyjął tę samą cielesność, jak pierwszy człowiek, aby móc walczyć za ojców i aby zwyciężyć w Adamie tego, który w Adamie nas pokonał”²².

Słusznie zwraca uwagę B. Częsz, iż „paralela Chrystus – Adam potwierdza wprawdzie myśl, że dzięki wcieleniu dokonana się naprawa tego, co zepsuł grzech, jednakże jako zwolennik teorii przebóstwienia Ireneusz zdaje się nie wykluczać możliwości wcielenia Syna Bożego także wtedy, gdyby grzech nie zaistniał. Według Biskupa Lyonu bowiem Bóg tchnął w pierwszego człowieka „tchnienie życia” (Rdz 2,7) lecz nie obdarzył go Duchem usynowienia, którego daje chrześcijanom²³. W raju pierwszy człowiek był jak dziecko i dopiero przez długi proces wzrostu duchowego miał osiągnąć ogląd Boga²⁴. Celem zamierzonym przez Stwórcę było dostąpienie przez człowieka pełnego uczestnictwa w życiu Boga, czyli „theosis”. Zdaniem Ireneusza proces przebóstwienia człowieka ma doprowadzić do tego, by był on „capax gloriae Patris”²⁵. Wymaga to nie tylko cierpliwości, ale także udziału Słowa, które stało się ciałem.”²⁶.

¹⁹ Por. tamże; zob. także: *Ewangelia Filipa* 83: „Adam powstał z dwu dziewic, z ducha oraz z dziewiczej ziemi. Dlatego to Chrystus narodził się z dziewicy, aby błąd, który powstał na początku, naprawić”, w: *Teksty z Nag-Hammadi*, tłum. A. Dembska, W. Myszor, Pisma Starochrześcijańskich Pisarzy 20, Warszawa 1979, s. 260).

²⁰ Por. *Demonstratio praedicationis* 6, ŻMT 7, s. 28.

²¹ *Demonstratio praedicationis* 31, ŻMT 7, s. 49.

²² *Demonstratio praedicationis* 31, ŻMT 7, s. 50.

²³ Por. *Adversus haereses* V 12, 2.

²⁴ Por. *Adversus haereses* IV 38, 3.

²⁵ Por. *Adversus haereses* V 35, 2.

²⁶ B. Częsz, *Wcielenie Syna Bożego ...*, op. cit., s. 80, przypis 31.

Z przyjściem Syna Bożego jako człowieka wiąże się także wielorakie działanie Ducha Bożego. Za prorokiem Izajaszem Ireneusz wylicza siedem sposobów działań Ducha ujawniających się w człowieczeństwie Jezusa:

„spocznie na nim duch Boży, duch mądrości, rozumu, duch mocy i męstwa, duch wiedzy i pobożności, wypełni go duch bojaźni Bożej”²⁷.

Jezus Chrystus przychodzący w ludzkim ciele, ale całkowicie wolny od grzechu, jest wypełnieniem Bożych obietnic danych Abrahamowi i Dawidowi, jest tym, w którym skupiają się i wypełniają wszystkie proroctwa starotestamentalne i historia zbawienia osiąga swoje dopełnienie²⁸.

Nieposłuszeństwo Adama – posłuszeństwo Chrystusa

Według Biskupa Lyonu istotą grzechu pierwszego człowieka było nieposłuszeństwo Adama, wskutek czego cała natura ludzka została skażona grzechem i dotknięta śmiercią. Właśnie Chrystus jako drugi Adam, przyjmujący ludzkie ciało i bezgranicznie posłuszny woli Ojca przynosi ratunek dla całego rodzaju ludzkiego i uwalnia człowieka z mocy i władzy śmierci:

„skoro jesteśmy wszyscy w pierwszym człowieku, Adamie, przez nieposłuszeństwo przywiązani do śmierci, trzeba było, abyśmy przez posłuszeństwo tego, który dla nas stał się człowiekiem, zostali uwolnieni od śmierci. Śmierć bowiem zapanowała w ciele, trzeba więc było przez ciało przyjmujące zniszczenie uwolnić człowieka od jej władzy”²⁹.

Wcielenie i posłuszeństwo Jezusa staje się fundamentem odkupienia z grzechu pierworodnego i śmierci. Sam upadek pierwszego człowieka Ireneusz próbuje jednak w pewnej mierze usprawiedliwiać przedstawiając Adama nie tylko jako winowajcę, ale także jako ofiarę³⁰. W raju człowiek był jeszcze jak dziecko, niedojrzały, miał być dopiero pouczony przez Boga o sprawiedliwości i poznać rzeczy przyszłe, a został przez szatana skuszony:

„Słowo Boże przechadzało się stale i rozmawiało z człowiekiem zapowiadając rzeczy przyszłe, które mają nastąpić, ponieważ będzie zamieszkiwało i rozmawiało z nim i będzie z ludźmi ucząc ich sprawiedliwości. Człowiek był jeszcze dzieckiem i miał niedojrzałą wolę, dlatego łatwo został zwiedziony przez uwodziciela”³¹.

W powyższych słowach Ireneusz daje też wyraz przeświadczeniu o wspólnym przebywaniu człowieka z Logosem w raju, które to przebywanie szczególnie zapowiadało wcielenie Logosu³². Na skutek upadku i grzechu człowieka to wspólne przebywanie, pouczenie człowieka i zarazem przywrócenie do

²⁷ Por. Iz 11, 2; *Demonstratio praedicationis* 9, ŻMT 7, s. 31.

²⁸ *Demonstratio praedicationis* 40-98, ŻMT 7, s. 58-98.

²⁹ *Demonstratio praedicationis* 31, ŻMT 7, s. 49-50.

³⁰ Teologia grzechu pierworodnego u Ireneusza jest spójna i uwzględnia wszystkie elementy biblijne z Księgi Rodzaju i z listów św. Pawła. Szerzej na ten temat por.: H. Pietras, *Pierwszy grzech ludzi według św. Ireneusza* (*AdvHaer V, 23, 1-2*), w: *Grzech pierworodny*, ŻMT 12, s. 25-39.

³¹ *Demonstratio praedicationis* 12, ŻMT 7, s. 35; por. także: *Demonstratio praedicationis* 16, ŻMT 7, s. 37-38.

³² Por. tamże, przypis 92; *Adversus haereses IV*, 34, 4.

nowego życia dokonuje się przez mękę, śmierć i zmartwychwstanie Jezusa Chrystusa, wcielonego Słowa Bożego:

„Przez wezwanie imienia Jezusa Chrystusa ukrzyżowanego przez Poncjusza Piłata, odgródzone jest odstępstwo od ludzi i gdziekolwiek ktoś spośród wierzących w niego i spełniających jego wolę wezwałby je, on przybędzie i wypełni prośby tych, którzy z czystym sercem go wzywają. Otrzymałszy przez niego zbawienie, dziękujemy nieustannie Bogu, który nas zbawia przez swą wielką i niedościgłą mądrość i ogłasza nam z nieba zbawienie, to jest jawne przybycie Pana naszego, a więc inaczej mówiąc, jego przebywanie jako człowieka. Zbawienia tego nie bylibyśmy w stanie sami z siebie zdobyć [...] On to otrzymał od Ojca władzę dla naszego życia i gdy otrzymał to życie, sprowadził je dla nas, którzy długo byliśmy z dala od niego, gdy objawił się na ziemi i przebywał z ludźmi, zmieszał i utrwalił Ducha Boga Ojca ze stworzeniem Bożym, aby człowiek stał się według obrazu i podobieństwa Bożego”³³.

Biskup Lyonu konsekwentnie uczy, że odkupienie człowieka może się dokonać jedynie dzięki posłuszeństwu, wcieleniu i krzyżowi. Posłuszeństwo dotyczy nie tylko Syna Bożego, ale wcześniej jeszcze Dziewicy Maryi posłusznej Słowu Bożemu:

„A więc jak przez nieposłuszeństwo dziewicy człowiek upadł, a upadając umarł, tak, przez dziewicę, która był posłuszna Słowu Bożemu, człowiek na powrót ożył i przyjął życie. [...] Trzeba było bowiem zjednoczyć i streścić Adama w Chrystusa, aby to, co śmiertelne wchłonięte zostało przez nieśmiertelność, a Ewa przez Maryję, aby dziewica stała się orędowniczką dziewicy i usunęła dziewicze nieposłuszeństwo przez posłuszeństwo dziewicy”³⁴.

Wcielenie Syna Bożego także musi dotyczyć tej samej natury ludzkiej, która ma być odkupiona:

„Pan bowiem przyszedł szukać zagubionej owcy. A zagubił się człowiek. I dlatego nie powstało jakieś nowe stworzenie, ale rodząc się z tej, której ród był od Adama, zachował podobieństwo ukształtowania. Trzeba było bowiem zjednoczyć i streścić Adama w Chrystusa, aby to, co śmiertelne wchłonięte zostało przez nieśmiertelność”³⁵.

Drzewu, z którego początek wzięło nieposłuszeństwo i poznanie zła, musi być przeciwstawione drzewo krzyża rodzące owoce posłuszeństwa:

„To zaś przekroczenie, które zostało popełnione przy pomocy drzewa, zostało usunięte przez posłuszeństwo, przez które posłuszny Bogu Syn Człowieczy przybity został gwoźdźmi do drzewa odrzucając poznanie zła, a wprowadzając poznanie dobra. Złem jest nieposłuszeństwo Bogu, dobrem zaś posłuszeństwo Bogu”³⁶.

Powyższe fragmenty *Demonstratio praedicationis* 33 należałoby uznać za centralne i kluczowe paraleli Adam – Chrystus. Na przykładzie *Adversus haereses* B. Czesz zaznacza, że u Ireneusza, jak istnieje ścisły związek między powstaniem Adama z dziewiczej ziemi a narodzeniem Chrystusa z Dziewicy - Maryi, podobnie paralela Adam – Chrystus mocno uwydatnia się w fackie odkupieńczej śmierci Jezusa, „analogia jest tak ścisła, że nawet z dnia i godziny śmierci Chrystusa na krzyżu można

³³ *Demonstratio praedicationis* 97, ŻMT 7, s. 96-97.

³⁴ *Demonstratio praedicationis* 33, ŻMT 7, s. 52.

³⁵ *Demonstratio praedicationis* 33, ŻMT 7, s. 52.

³⁶ Tamże.

wnioskować o dniu i godzinie upadku pierwszego człowieka, za którego winę Zbawiciel złożył na krzyżu zadość czynną ofiarę”³⁷.

B. Czesz stwierdza, iż „realizm wcielenia uzasadnia realizm męki. Ireneusz mówi wyraźnie, że Chrystus odkupił nas swoją krwią, a krew Jego była okupem i naprawą nieposłuszeństwa Adama. Wcielenie zatem wynika z odkupienia i jest nim uwarunkowane. Potrzeba odkupienia człowieka stanowi główny motyw pierwszego przyjścia Chrystusa. Wcielenie jednak nie jest tym, co dokonuje odkupienia. Chrystus jako drugi Adam musiał przeżyć swe życie przez wszystkie jego etapy, nie wyłączając śmierci. Okazał w ten sposób swoje posłuszeństwo, które było nieodzowne dla realizacji dzieła odkupienia człowieka. Przywrócenie dawnej harmonii między Bogiem a człowiekiem, czyli rekapitulacja, wyraża się zatem w fakcie wcielenia, w życiu i działalności Chrystusa na ziemi, a przede wszystkim w Jego śmierci krzyżowej, która była zadośćczyniającym posłuszeństwem, usuwającym zło wywołane przez nieposłuszeństwo Adama”³⁸.

Warto przytoczyć tu jeszcze jedną wypowiedź Ireneusza, która wskazuje na powszechność i uniwersalizm zbawienia, którego Jezus dokonuje na krzyżu:

„A więc przez posłuszeństwo, w którym posłuszny aż do śmierci zawisł na drzewie, usunął dawne nieposłuszeństwo popełnione w związku z drzewem. A sam, ponieważ jest Słowem Boga wszechmogącego, które według niewidzialnego planu rozszerzyło się powszechnie w całym świecie i ogarnia jego długość i szerokość, jego wysokość i głębokość, gdyż przez Słowo Bóg wszystkim zawiaduje, tak też ukrzyżowany został w tych (czterech kierunkach), Syn Boży, już wcześniej według planu krzyża oznaczony we wszechświecie. Wypadało bowiem, żeby stając się widzialny doprowadził do ujawnienia swe oznaczenie na planie krzyża we wszechświecie, aby swoje działanie w zakresie niewidzialnym ukazał także w sposób widzialny, bo właśnie to on oświetla wysokość, to znaczy tę w niebiosach, obejmuje głębokość, która jest w głębokościach ziemi, rozciąga długość od wschodu ku zachodowi i steruje szerokością od północy ku południowi i on wzywa rozproszonych ze wszystkich stron do poznawania Ojca”³⁹.

Śmierć Chrystusa na krzyżu ma zatem wymiar kosmiczny. Plan krzyża rozpiętego w czterech wymiarach wydaje się być w rozumieniu Ireneusza planem wszechogarniania świata przez Logos, który działał we wszechświecie w sposób niewidzialny. Plan krzyża we wszechświecie mógł być znany Adamowi, na skutek grzechu stał się jednak niewidoczny i ujawnił się ponownie przez drzewo krzyża⁴⁰.

³⁷ B. Czesz, *Wcielenie Syna Bożego...*, op. cit., s. 73, przypis 7; zob.: *Adversus haereses* V, 23, 2.

³⁸ B. Czesz, *Wcielenie Syna Bożego ...*, op. cit., s. 79-80.

³⁹ *Demonstratio praedicationis* 34, *ŻMT* 7, s. 52-53.

⁴⁰ Por. *ŻMT* 7, s. 53, przypis 315; *Adversus haereses* I, 17, 4; V, 18, 3.

Zmartwychwstanie Chrystusa – rekapitulacja Adama

Chrystus jest antytezą Adama we wszystkim tym, co on złego uczynił, ale jednocześnie jest nowym Adamem przywracającym dawną harmonię sprzed grzechu pierworodnego, dokonuje dzieła odnowy. W ujęciu Ireneusza „ostatnie czasy” są najpierw wypełnieniem i realizacją w Chrystusie czasów przeszłych. Jako drugi Adam Jezus sumuje w sobie całą historię pierwszego Adama i prowadzi do rekapitulacji w sobie całego rodzaju ludzkiego⁴¹. Dokonują się to dzięki wcieleniu, na płaszczyźnie natury, przez co łaska Jezusa może docierać do wszystkich ludzi. Gnostycy ujmowali rekapitulację w wymiarze czysto duchowym, Ireneusz natomiast broni cielesnego wymiaru rekapitulacji, która została zapoczątkowana przez wcielenie Jezusa Chrystusa⁴². W oryginalnych pismach gnostyckich spotykamy się z określaniem ciała i ziemskiej kondycji człowieka jako „cień” dla podkreślenia jego stanu materialnego, przemijalności i śmiertelności⁴³. Ireneusz czyni odniesienie do tego porównania, ale dla podkreślenia godności ciała, jego przyszłej chwały i zmartwychwstania w Chrystusie, który przyjął ludzkie ciało, aby w nim cierpieć i umrzeć, ale także w nim przynieść nowe życie:

„Tak miał cierpieć ten, o którym powiedziano, że jego cieniem żyć będziemy. Przez cień rozumiał (prorok) jego ciało, bowiem jak cień powstaje przez ciało, tak i ciało Chrystusa zostało utworzone przez jego ducha. Przez cień wskazuje także na ponizienie i pogardę jego ciała, gdyż jak cień rzucony przez stojące ciało leży na ziemi i jest deptany, tak i ciało Chrystusa upadając na ziemię zostało podeptane w czasie męki. Być może Pismo nazywa ciało Chrystusa cieniem także dlatego, że tworzy cień dla chwały ducha, chwały, którą cień jednocześnie kryje”⁴⁴.

U podstaw zbawienia człowieka obok tajemnicy wcielenia jest także prawda o zmartwychwstaniu ciała. Skoro człowieka określa ciało ożywione przez duszę, a nie dusza zamieszkująca w ciele, to po śmierci nie ma już człowieka, gdyż nieśmiertelna dusza pozostaje pozbawiona istotnej podstawy bytowej, którą mogłaby ożywić⁴⁵. Zmartwychwstanie dotyczy realnego ciała materialnego, zarówno w przypadku Jezusa, jak i wszystkich ludzi, gdyż tylko ciało umiera, nie dusza. Ireneusz uczy, że zbawienie dotyczy tego, co stworzone, przez jego przemianę i kontakt z niestworzonym, a szczególnym tego przejawem jest zmartwychwstanie cielesne⁴⁶. Ireneusz wskazuje na starotestamentalne proroctwa, które mówiąc np. o wzniesieniu zniszczonego namiotu Dawida, symbolizującego ciało Chrystusa, zapowiadały Jego zmartwychwstanie⁴⁷. Podobnie dokona się zmartwychwstanie wszystkich ciał ludzkich, w tym samym ziemskim ciele, ale wyposażonym już w przymiot niezniszczalności i w blasku udzielonej przez Boga Ojca światłości⁴⁸.

Przekonując o zmartwychwstaniu i wniebowstąpieniu Chrystusa w ziemskim ciele, ale już wyposażonym w nowe chwalebne cechy, Ireneusz nawiązuje do judaistycznej apokaliptyki przedstawiając wniebowstąpienie w obecności aniołów. Zwraca uwagę na zdziwienie duchów

⁴¹ Por. *Adversus haereses* III, 22, 3; B. Czesz, *Wcielenie Syna Bożego...*, op. cit., s. 73.

⁴² Por. M. Szram, *Ciało zmartwychwstałe...*, op. cit., s. 369; *Adversus haereses* V, 14, 1-2.

⁴³ Por. *ŻMT* 7, s. 82, przypis 389.

⁴⁴ *Demonstratio praedicationis* 71, *ŻMT* 7, s. 82.

⁴⁵ Por. H. Pietras, *Eschatologia Kościoła pierwszych czterech wieków*, Kraków 2007, s. 66.

⁴⁶ Por. M. Szram, *Ciało zmartwychwstałe...*, op. cit., s. 370.

⁴⁷ Por. *Demonstratio praedicationis* 38, *ŻMT* 7, s. 56; 62, *ŻMT* 7, s. 76.

⁴⁸ Por. M. Szram, *Ciało zmartwychwstałe...*, op. cit., s. 370.

niebieskich dostrzegalnym, materialnym ciałem Logosu i jego wyjątkowymi cechami, wskazującymi na królewską chwałę Syna Bożego⁴⁹:

„Słowo, ponieważ zstąpiło niewidzialnie, nie zostało rozpoznane przez byty stworzone, gdy schodziło wśród nich, a ponieważ ciało stało się ciałem, wstępowało w sposób widzialny. A ponieważ wtedy widziały go moce, to jest niżsi aniołowie, zawołały do tych, którzy byli na firmamencie: *podnieście, książęta, bramy wasze i unieście się bramy odwieczne, aby mógł wejść król chwały*. Na ich zdziwienie i słowa: „Któż to jest?” ci, którzy go już widzieli, poświadczyli po raz drugi: *Pan dzielny i potężny, on jest królem chwały*”⁵⁰.

Za prorokiem Izajaszem i w duchu św. Pawła Ireneusz naucza, że ludzie mają być zbawieni nie na podstawie przepisów prawa, lecz na podstawie wiary i miłości, przez wiarę w Syna Bożego i miłość⁵¹. Zbawcza moc zmartwychwstałego Chrystusa rozciąga się nawet na pogan, dosięga wszystkich sprawiedliwych, tych co posnęli w otchłani, ale także pierwszego Adama:

„Skoro człowiek został zbawiony, trzeba było, aby został zbawiony ten człowiek, który został pierwszy ukształtowany. Byłoby czymś nierozumnym, gdyby ten, który został tak zraniony przez nieprzyjaciela i jako pierwszy cierpiał niewolę, gdyby ten nie został uwolniony przez Tego, który pokonał nieprzyjaciela”⁵².

Ostateczne zwycięstwo Chrystusa objawi Jego królowanie, nastąpi wylanie Bożego Ducha i wszystko zostanie odnowione, powstanie nowe niebo i ziemia, ale także nowy człowiek, nowy lud zbawionych⁵³.

W zakończeniu *Wykładu nauki apostoelskiej* Ireneusz apeluje, aby strzec czystości wiary w Trójcę Świętą, przeciwko wszystkim błędom i herezjom, wśród nich przed tymi, które:

„gardzą przyjściem Syna Bożego i planem zbawczym jego wcielenia. A przecież przekazali to apostołowie, przedtem prorocy zapowiadali, że nastąpi udoskonalenie człowieczeństwa”⁵⁴.

⁴⁹ Por. tamże, s. 371.

⁵⁰ *Demonstratio praedicationis* 84, ŻMT 7, s. 88.

⁵¹ Por. *Demonstratio praedicationis* 87, ŻMT 7, s. 90; 89, ŻMT 7, s. 91.

⁵² *Adversus haereses* III, 23, 2.

⁵³ Por. *Demonstratio praedicationis* 89-93, ŻMT 7, s. 91-93; 97, ŻMT 7, s. 96-97.

⁵⁴ *Demonstratio praedicationis* 99, ŻMT 7, s. 98.

Bibliografia

wydania i tłumaczenia

Ireneusz z Lyonu, *Wykład nauki apostołskiej*, wstęp, przekład i oparc. W. Myszor, Źródła Myśli Teologicznej (= ŻMT) 7, Kraków 1997 (= *Demonstratio praedicationis*).

Pismo święte Nowego Testamentu, w przekładzie z j. greckiego, oprac. zespół biblistów polskich z inicjatywy benedyktynów tyńskich, Płock 1988.

Rousseau A., Doutreleau I., *Irénée de Lyon, Contre les Hérésies*, Sources Chrétiennes (= SCh) 263/264, Paris 1979 [Księga I]; SCh 293/294, Paris 1982 [Księga II]; SCh 210/211, Paris 1974 [Księga III]; SCh 100/1-2, Paris 1965 [Księga IV]; SCh 152/153, Paris 1969 [Księga V]; (= *Adversus haereses*).

Rousseau A., *Irénée de Lyon, Démonstratio de la prédication apostolique*, SCh 406, Paris 1995.

Sancti Irenaei episcopi Lugdunensis *Libros quinque adversus Haereses*, ed. W.W. Harvey, 1-2, Cambridge 1857.

Teksty z Nag-Hammadi, tłum. A. Dembska, W. Myszor, Pisma Starochrześcijańskich Pisarzy 20, Warszawa 1979.

opracowania

Częsz B., *Wcielenie Syna Bożego jako wejście wieczności w czas według św. Ireneusza z Lyonu*, w: „Vox Patrum” 20 (2000) t. 38-39, s. 71-81.

Drączkowski F., *Patrologia*, Pelplin – Lublin 1998.

Orbe A., *Antropología de San Ireneo*, Madrit 1969.

Pietras H., *Pierwszy grzech ludzi według św. Ireneusza (AdvHaer V, 23, 1-2)*, w: *Grzech pierworodny*, ŻMT 12, s. 25-39.

Pietras H., *Eschatologia Kościoła pierwszych czterech wieków*, Kraków 2007.

Szram M., *Ciało zmartwychwstałe w myśli patrystycznej przełomu II i III wieku*, Lublin 2010.